

PANDEMİ SÜRECİNDE ÖZEL EĞİTİM

İrem Kavak

İNSAMER
İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Referans için: Kavak, İrem. "Pandemi Sürecinde Özel Eğitim", İNSAMER, 04.05.2020.

 Analiz

Aralık 2019'da Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan ve kısa sürede tüm dünyayı etkisi altına alan yeni tip koronavirüs (Covid-19), 11 Mart 2020 tarihinden itibaren ülkemiz için de en önemli gündem maddesi hâline gelmiştir. Türkiye'de ilk vakanın tespit edildiği bu tarihten itibaren salgını kontrol altında tutabilmek için hayatın her alanında ciddi tedbirler alınmaya başlanmıştır. Nitekim salgın etkisiyle birçok sektörün işleyişinde değişikliğe gidilmiş, çalışma hayatında ciddi duraklamalar söz konusu olmuştur. Eğitim-öğretim faaliyetleri de bu süreçten bir hayli etkilenmiştir. Ülkemizde 16 Mart'tan itibaren uzaktan eğitim sistemine geçilmesi, ilkokuldan yükseköğretime kadar her kademedeki bilgisayar ve televizyon merkezli eğitimi ön plana çıkarmıştır.

Ne var ki bu süreçte söz konusu iletişim araçlarını kullanma konusunda dezavantajlı olan özel eğitime muhtaç çocukların eğitimi konusu gündemde pek yer bulamamıştır. 12 Nisan 2020

tarihinde Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Genel Müdürlüğü tarafından özel eğitime ihtiyacı olan öğrenciler için uzaktan eğitim sürecinde yararlanılması amacıyla hazırlanan içerikler erişime sunulmuş ve bakanlık "Özelim Eğitimdeyim" mobil uygulamasının oluşturulduğunu duyurmuştur. Özel gereksinimli çocuklara yönelik geliştirilen çeşitli içeriklerin bulunduğu uygulamadaki tüm içeriklere erişimin de ücretsiz olduğu açıklanmıştır.

Özel eğitime gereksinim duyan çocuklar için bireysel ve birebir eğitim çok önemlidir. Ancak içinde bulunduğumuz kriz sürecinde bu ortamı aile desteği olmadan oluşturmak mümkün değildir. Bu koşulun sağlanması özel gereksinimli çocukların gelişimini şüphesiz olumlu etkileyecektir.

Özel eğitim; çocuğun fiziksel veya ruhsal gelişiminde yaştlarından farklı gelişim özellikleri göstermesi sebebiyle bu özel

İNSAMER
İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

durumuna ve öğrenme ihtiyacına göre hazırlanan programların genel adıdır. Özel eğitimin en hassas kavramları ise “yetersizlik”, “zedelenme” ve “engel”dir.

“Zedelenme”, doğum öncesi, doğum anı ya da doğum sonrasında oluşabilen bir yapı veya işleyiş bozukluğudur. “Yetersizlik” ise, zedelenme sonucu bir veya birkaç organın görevini yerine getirememesi durumudur. Bireyin istediği rol ve davranışları yerine getirememesi sonucundaki yetersizliği ise, “engel” olarak ifade edilmektedir.

Özel gereksinimi sebebiyle farklılaştırılmış bir eğitime ihtiyacı olan çocuk ve gençler, özel eğitim kapsamına girmektedir. Farklı ihtiyaçlara göre hazırlanmış içerik ve yapılandırılmış eğitimler kapsamında bireyselleştirilmiş eğitim programları mevcuttur. Otizm, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB), zihinsel yetersizlik, konuşma ve dil ile ilgili bozukluklar, işitme kaybı, görme kaybı, ortopedik bozukluklar, okuma (disleksi) ve yazma (disgrafi) güçlüğü, matematiksel (diskalkuli) işlemlerde yaşanan zorluklar, travmatik beyin hasarı, serebral palsi, üstün yetenekli olma, birden fazla yetersizliği bulunma vb. durumlar özel eğitim kapsamına girmektedir.

Özel Eğitim Farklıdır

Özel eğitim, genel eğitimden içerik yönünden farklıdır. Genel eğitimde verilen akademik eğitimin tamamı özel eğitim kapsamında bulunmamaktadır. Herhangi bir yetersizliği olmayan bireyin gelişimsel ve kendiliğinden edindiği özellikleri, yetersizlikten etkilenen ve özel eğitime ihtiyacı olan birey, yapılandırılmış ve sistematik bir eğitim süreciyle kazanabilmektedir. Özel eğitim programının içeriği bireyin ihtiyacına göre belirlenmektedir. Bu çerçevede uygun eğitim programı ile bireyin günlük yaşam rutinlerinin gelişmesi amaçlanmaktadır. Özetle özel yöntem ve araç-gereçler kullanılarak bu bireyler ilgi ve yeteneklerine göre hayata hazırlanmaya çalışılmaktadır.

Genel olarak özel eğitim derslerinin içeriği; iletişim becerileri, sosyal beceriler, beslenme, sağlık ve güvenlik, görsel sanatlar ve el

becerileri, müzik, oyun, spor ve fiziki etkinlikler, matematik, okuma-yazma, hayat bilgisi, dil bilgisi, kültürel ve sosyal etkinlikler olarak sıralanabilir.

Özel eğitimde uygulanan yöntemler ve hedeflenen faydalar, çoğunlukla çocuğun gündelik yaşamdaki ihtiyacını karşılayabilmesi için performansı iyileştirmeye yöneliktir. Ayrıca bireyin düzeyine ve ihtiyacına göre akademik çalışmalar da yürütülmektedir. Gündelik yaşam becerilerine yönelik programlar; iletişim kurma, sohbet etme, soru-cevap ile dil performansını geliştirme, elbiselerini giyme-çıkarma, yemek yeme, taklit etme vb. birtakım aktiviteleri kapsamaktadır. Yapılan akademik çalışmalar için verilebilecek örnekler ise; okuma ve yazma, matematik ve matematiksel kavramlar (uzun-kısa, kalın-ince vb.), vücudun bölümleri, evin bölümleri, hayvanlar, meyveler, görsel sanatlar, el becerileri (kesme, yapıştırma, boyama) vb. şeklindedir. Uygulanan özel eğitimler neticesinde bireyde olumlu yönde ilerlemeler gözlemlenmektedir.

Özel eğitime gereksinim duyan öğrencilerde istemli ya da istemsiz olarak davranış bozukluğu görülebilmektedir. Bu bağlamda verilen eğitimin en zor yanlarından biri de çocuktaki davranış bozukluğunun giderilmesi için yapılan çalışmalardır. Bu çalışmalar başlı başına tüm eğitimi kapsamaktadır. Zira bir davranış bozukluğunun giderilebilmesi, diğer gelişimsel ve akademik çalışmalardan da sonuç almayı kolaylaştırmaktadır. Ancak davranış bozukluğunun sebebinin tam olarak anlayabilmek yani sorunun kökenine inebilmek, çocuğun psikososyal gelişimine dâhil olmayı gerektirmektedir.

Yapılan alan gözlemlerinden edinilen bilgilere göre, örneğin dikkat eksikliği ve hiperaktivitesi olan bir çocuğun evde sakin olduğu bir dönemde okulda çok daha farklı davranışlar sergileyebildiği bilinmektedir. Yani çocuğun evdeki hâli ile okuldaki hâli değişkenlik göstermektedir. Bu durum zaman zaman tam tersine de dönebilmektedir. Yine otizm spektrum bozukluğu olan bir çocuğun genel olarak değişimlerden hoşlanmadığı; en

ufak bir değişimin uyaran etkisi yaptığı ve bu durumun çocukta büyük bir kaosa yol açtığı belirtilmektedir. Özetle otizmlili çocukları sakinleştirmek ve herhangi bir değişikliğe alıştırmak son derece zorlu bir süreçtir. Ancak hem ebeveynin hem de öğretmenin kararlı tutumu, bu davranış bozukluğu probleminin görünür bir şekilde düzelebildiğini göstermektedir.

Eğitim ve öğretim çalışmalarının amacına ulaşması, okul-öğretmen-veli üçgeninde devamlı irtibatta olmayı gerektirmektedir. Bu hususta öğretmenler kadar velilerin de meseleye hâkim olması şarttır. Velilerin bilinçli olması, şu günlerde özellikle tüm dünyayı etkisi altına alan koronavirüs sürecinde büyük bir zorunluluktur. Özel eğitime gereksinim duyan öğrenciler birebir ve bireyselleştirilmiş eğitimde dahi odaklanma sorunu yahut davranışsal sorunlar yaşarken uzaktan eğitime dâhil olabilmelerinin ne kadar zorlu bir süreç olacağını tahmin etmek hiç de güç değildir. Bu çocukların uzun süre evde kapalı kalmaları da muhakkak ki hem onlar için hem de onlarla ilgilenen yetişkinler için oldukça zorlayıcı olmaktadır.

Bu noktada Millî Eğitim Bakanlığı'nın özel eğitime gereksinim duyan öğrenciler için hazırladığı içeriklerin öğrenciler ve velilerin ihtiyacına cevap verebilmesi büyük önem arz etmektedir. Öğretmenlerin uzaktan eğitimle bu çocuklara birebir destek olabilmesi ancak veli katkısı ve iş birliği ile mümkün olacaktır. Bu koordinasyonun gereği gibi olması, içinde bulunulan sıkıntılı sürecin daha az hasarla atlatılmasında şüphesiz etkili olacaktır. Bu bağlamda, bakanlığın hazırladığı eğitim programı kapsamında öğretmenlerin devamlı olarak öğrencileri ile iletişim hâlinde oldukları belirtilmektedir. Özel çocuklarla çalışmada aracılık eden en önemli gereçler, eğitim materyalleridir. Yapılan alan görüşmelerinde öğretmenler ellerinden geldiğince örnek materyaller hazırlayarak ve etkinlikler yaparak öğrencilere ulaştırdıklarını ifade etmişlerdir. Ancak bütün bu çalışmalardan istenen verimin elde edilebilmesi için en önemli şartın ebeveynlerin iş birliği olduğu vurgulanmıştır.

Karantina Sürecinde Ailenin Tutumu

Okulda öğretmen-öğrenci iş birliğinde yürüyen eğitim, şu anda öğretmen-öğrenci-veli üçgeninde yürütülmektedir. Salgının hayatımıza getirdiği yeni koşullar göz önünde bulundurularak olumlu yönlerin ön plana çıkarılmasında fayda vardır; dolayısıyla velilere düşen görevin ve zorluğunun farkında olmakla birlikte, sürecin öğrettikleri ve ebeveyn-çocuk iletişimine olan katkısı da hakkıyla değerlendirilmelidir. Uzmanlar bu sürecin bir fırsata dönüştürülmesini önermektedir. Özel eğitime gereksinim duyan çocukların son derece farklı yönleri olduğu düşünüldüğünde, onlarla vakit geçirmek ve onlara dair yeni şeyler gözlemleyip öğrenmek, ebeveynlere ve eğitimcilere benzersiz bir deneyim imkânı sunmaktadır.

Özel eğitim öğretmenleri ile yapılan bir görüşmeden, bakanlığın uzaktan eğitim içeriklerinin uygulanması yanı sıra öğretmenlerin de öğrencilerle uzaktan birebir eğitimlere devam ettikleri anlaşılmaktadır. Bu bireysel eğitimlerin yanı sıra belli aralıklarla toplu sınıf görüşmeleri yapılarak öğrencilerin sosyalleşmesine de katkı sağlanmaktadır. Uygulanan eğitim sisteminin faydalı olabilmesi için aşağıda bazı önerilere yer verilmiştir.

- Süreçle ilgili aileler bilgilendirilmelidir.
- Aileler sürece mutlaka dâhil edilmelidir.
- Öğrencilerin seviyelerine ve özel durumlarına uygun olarak içinde bulunulan koşullar izah edilmeli ve bu süreçte izlenecek yolla ilgili kişiye özel bilgilendirme yapılmalıdır.
- Eğitimin sürekliliği sağlanmalıdır. Eğitim programının gün ve saatlerinin belirli olması, bir rutin oluşturulması için önemlidir.
- Çocuklar ruhsal rehabilitasyon sürecinde yeteneklerini keşfedici ve öğretmenlerinin önerdiği aktiviteleri/etkinlikleri ebeveynlerinin desteği ile yapmalıdır. Bu noktada öğrencilere baskı uygulamadan belli sorumluluklar verilip akabinde teşvik

edici olması için ödüllendirilmeleri faydalı olacaktır.

- Özel çocuklar farklı alanlara ilgi duyabilmektedir. Bu alanlardan biri de müziktir. Örneğin dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan bir çocuğun ritme olan yatkınlığının fark edilmesi, çocuğun gelişimine olumlu katkı sağlayacaktır.
- Çocuklar, ebeveynlerinin yardımı ile ev işlerine ortak edilerek günlük yaşam rutinlerinin geliştirilmesi desteklenebilir.
- Psikolojik destek ihtiyacı olan ailelerin, hem öğretmenler hem de destek ekipleriyle iletişime geçerek gerekli yardımı almaları sağlanmalıdır.
- Bakanlığın veliler için hazırladığı içerikler uzaktan eğitim kanallarından ve erişim ağlarında düzenli olarak takip edilmelidir.

Sonuç

Salgın dönemi yaş fark etmeksizin her insan için zorlu bir süreçtir. Bu süreçte psikolojik ve fizyolojik hasar alınmaması için tedbirli

olunması ve moralin yüksek tutulması önemlidir. Özel eğitime gereksinim duyan çocukların farklı ihtiyaçları göz önünde bulundurulduğunda bu sürecin çocuklar ve ebeveynleri için çok daha zorlu geçtiği şüphesizdir. Yapılan görüşmeler de bu durumu açıkça ortaya koymuştur. Zaten hassas ve kırılabilir durumda olan ve en ufak bir değişiklikten bile etkilenen bu çocuk ve gençlerin ruhsal durumları bu süreçte ciddi risk altındadır. Özellikle oluşan kaygı durumunun hafifletilmesi için öğretmen-veli iş birliği büyük önem taşımaktadır. Çocuktaki kaygı durumundaki artış; yeme problemi, uyku problemi, iletişim kurmama isteği, terleme, gerginlik, nefes darlığı şeklinde nüksedebilmektedir. Bu süreçte baskıcı davranışların çocuktaki kaygı durumunu daha da arttıracak ve panik atak gibi sonuçlar doğurabileceği unutulmamalıdır.

Uzmanlar bu dönemde çocuklar üzerinde çok fazla baskı uygulamanın olumsuz tesirler oluşturabileceği konusuna özellikle vurgu yapmaktadır. Dolayısıyla ailenin tutumu her zaman olduğu gibi bu olağanüstü durumda da son derece belirleyicidir. Umut, insanın psikolojik enerji kaynağıdır; sağlıklı nesiller için bu kaynağın korunması bilhassa önemlidir.

Kaynakça

<https://www.aa.com.tr/tr/egitim/mebden-ozel-cocuklar-icin-mobil-uygulama/1818155>

<http://orgm.meb.gov.tr/www/ozel-egitim-ile-ilgili-yayimlar/icerik/12>